יוֹרְדִין לִידֵי טוּמְאָה בְּמַחְשָׁבָה, של בעליהם, שחושב להשתמש בהם כמות שהם בלא שיעשה בהם תיקון נוסף, וכגון עור בהמה שחושב עליו להשתמש בו כמחצלת לשכיבה, או כטבלה לשולחן, שאינו צריך בשביל זה תיקון נוסף, הרי הוא מקבל בזה שֵׁם כלי, וראוי לקבל טומאה (רש"י), אמנם אם חשב לעשות בו תיקון נוסף, כגון כלי שהדרך להוסיף בו צורות נאות ליפותו, אף שכבר ראוי למלאכתו, מכל מקום אינו מקבל טומאה [כמבואר בגמ' בחולין (כה, א-ב)] עד שיחשוב עליו להשתמש בו כמות שהוא ואינו מתכוון להוסיף בו שום מלאכה (רש"י קידושין נט, א), שכל זמן שלא נגמרה מלאכתו של הכלי אינו מקבל טומאה, שהתורה אמרה 'כלי מעשה', כלי שנגמרו מעשיו (רש"י שבת נב, ב).

ומחשבה האמורה כאן, היינו שמפרש בשפתיו, רק שאין צריך מעשה (תוס' יו"ט כלים כה, ט, וראה תפארת ישראל שם יכין, י שכתב, שהלכה זו רופפת בידינו).

וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵּי כֵּלִים דַּחֲשִׁיבִי אֲבָל יָדוֹת דְּלָצוֹרֶךְ אֲכִילָה נִינְהוּ - שהכלים מחמת חשיבותם, כיון שחל עליהם שם כלי אינו יכול להפקיעו מהם במחשבה בלבד [אבל הידות שהם משמשי אוכלים, הם בדרגה פחותה יותר] (ע"פ רש"י). ויש שביאר, שחשיבות הכלי היא מצד שראוי לקבל טומאה מחמת עצמו, אבל ה'ידות' שמקבלים טומאה רק מחמת האוכלים שהם משמשים להם, ואינם מקבלים טומאה מחמת חשיבותם העצמית, פוקע מהם שם יד במחשבה בלבד (ריטב"א).

בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר בְּסָסָן הִתִּיר אִגּוּדָן שַׁפִּיר, שלדעתו כדי להוציא את הקש מידי קבלת טומאה, די בכך שיתיר את החבל שקושר את העומרים יחדיו, שמראה בכך שאינו צריך שתהיה התבואה קשורה בחבילות [והקש נחשב ל'יד', רק מחמת שהוא משמש את התבואה כדי לקשור אותה, אבל אם הוא מתיר את הקשר, ממילא אינו צריך לחיבור הקש לשיבולים], ואין צריך מעשה נוסף בגוף הדבר, ואם כן אנו רואים שמועילה מחשבה כדי לבטל את הדבר מלהיות יד (רש"י). אמנם מחשבה לבד אינה מועילה, שכיון שמתחילה קצרם לאכילה וכבר חל על הקש שם 'יד', צריך מחשבה הניכרת מתוך מעשיו, שעושה מעשה להתיר את האגודה (רא"ה, וראה ברכת אברהם).

אִי הָכִי מַאי טַעֲמַיְיהוּ דַּאֲחֵרִים, שאם הברייתא מדברת במקרה שרק 'התיר איגודן', יש לבאר את דברי אחרים כרבי יוסי, שהקשים עדיין ראויים לשימוש ועל כן יש להם תורת ידות, אבל אם מדובר ב'בססן' ממש, לא מובן טעמם של אחרים (ערוך לנר).

הוֹאִיל וּרְאוּיוֹת לְהוֹפְכָן בָּעֶתֶר - מזלג גדול, שעל ידי הקש אין הגרעינים נופלים בין שיניו, ומדובר שרק ריכך את הקש, אבל לא הפריד אותו לגמרי מהגרעינים, ולכן עדיין יש לו שימוש בקש, שעל ידו יכול להשתמש במזלג כדי להפוך את הגרעינים (רש"י), אמנם אם הוא עשה דישה גמורה, שבזה הוא מפריד לגמרי את הקש מהגרעינים, ודאי שבטל ממנו שם 'ידות' (רש"ש עוקצין א, ה).

חֲזֵיָא לְכִי סָתַר לְמִנְקַט לְהוּ בְּגִילַיְיהוּ, שבעת שבא להוריד את התבואה כדי לסתור את הסכך, נוח לו החיבור של הקש עם הגרעינים, שעל ידיו הוא מוריד אותם בקלות, ולכן עדיין יש לקש דין 'ידות' (רש"י), ותועלת מועטה זו מועילה בתבואה שמתחילה קצרה לאכילה, וכבר ירד עליה שם ידות, שאינו מתבטל מהקש הדין 'ידות' גם כשנמלך עליו לסכך, הואיל ועדיין יש לו בו צורך כלשהו, אבל אם מתחילה קוצר אותם לסכך, לא מספיקה תועלת זו כדי לתת לקש דין ידות (רא"ה; ריטב"א לעיל יג, ב). ולא יכלה הגמ' לתרץ שיש לו תועלת בחיבור של הקש לגרעינים שעל ידי זה הם מכבידים עליו ואינו עף ברוח [וכפי שתירצה לעיל (יג, ב)], כיון שהעמידה שמדובר שריכך את הקש, ומחמת הריכוך שוב אין בו תועלת זו כלל (רבי שמחה מדעסוי).

■ להלכה, ענפי עץ ובהם פירות, אם קצצם לאכילה צריך שיהיה בפסולת רוב לבטל את הפירות ואת הידות, ואם נמלך עליהם לסיכוך, צריך שיעשה בהם מעשה שניכר מתוכו שכוונתו לסיכוך, וכגון שידוש אותם [כדעת ת"ק וכרבי יוחנן], ואם קצצם מתחילה לסיכוך, אין לידות תורת יד לטומאה כלל, ואדרבה, הם מצטרפים עם הפסולת לבטל את הפירות [כדעת רב מנשיא] (שו"ע או"ח תרכט, י).

לָמָּה נִמְשְׁלָה תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים כְּעֶתֶר, שמצינו בתפילתו של יצחק שכתוב בה (ראה בראשית כה, כא) לשון 'עתר' (רש"י). ויש שביאר, שמצינו בתפילותיו של משה במצרים שכתוב בהן (ראה שמות ח, ד ועוד) לשון זו (ערוך לנר, ראה שם ביאור בענין בהרחבה).

אַף תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְהַפֶּכֶת דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמִּדַּת אַכְזָרִיּוּת לְמִדַּת רַחֲמָנוּת, כמו שהעתר מפריד את המוץ שהוא החלק הרע מהגרעינים שהם החלק הטוב, כך הצדיקים בתפילתם מבררים את מידת הרחמים מתוך מידת הדין. ונזכר זה במיוחד אצל יצחק שמידתו היתה מידת הדין, שגם הוא בתפילתו היפך מידת הדין למידת הרחמים (מהרש"א יבמות סד, א, וראה ערוך לנר).

מִשְׁנָה. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, ואף בדיעבד אם סיכך בהם הסוכה פסולה, ולהורות לנו שאין פסולם אלא מדרבנן, נקטה המשנה לשון 'אוסר', ולא לשון 'פסול'. עוד יש לפרש, שהואיל ודברי רבי מאיר באו לחלוק על רבי יהודה, שנקט את ההיתר בלשון 'מסככין', נקט רבי מאיר לשון 'אוסר' (ריטב"א). ויש שכתב, שרבי מאיר אסר לסכך בנסרים אפילו במקום שאינו פוסל את הסוכה, משום שאנו חוששים שמא יבוא לשבת תחתיהם (פני יהושע).

נָתַן עָלֶיהָ נָסָר שֶׁהוּא רָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים כְּשֵׁרָה, אם נתן את הנסר בצד סמוך לדופן, שאין סכך פסול פוסל את הסוכה כשהוא נמצא בצד הסוכה, שיש לדון אותו כדופן עקומה [כמבואר בגמ' לקמן (יז, ב)] (רש"י). ויש שכתבו, שהסוכה כשרה אף אם הניח את הנסר באמצע הסוכה, ואינו פוסל את כל הסוכה, הואיל ומצד עצמו אינו סכך פסול, ואסרו לסכך בו רק מצד גדירת תקרה (ר"י מלוניל; צל"ח).

וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִישַׁן תַּחְתָּיו, והוא הדין שלא יאכל תחתיו, והביאה המשנה את איסור השינה שהוא חמור יותר, שאפילו שינת עראי אסורה [כמבואר בגמ' לקמן (כו, א)] (תוס' יו"ט א, ו).

גְּמָרָא. דְּרַבִּי מֵאִיר אִית לֵיהּ גְּזֵרַת תִּקְרָה, שגזרו חכמים שלא לסכך בנסרים, הואיל ודרכם של בני אדם לקרות בהם את בתיהם, ואם כן יש לחוש שיבוא אדם לישב תחת קורות ביתו, שיאמר שכמו שאלו כשרים כך אלו כשרים, אבל מותר לסכך בנסרים שרוחבם פחות מארבעה טפחים, הואיל ורוב בני אדם אינם מקרים בהם את ביתם (רש"י). ויש שביאר, שדרכם של בני אדם לקרות את בתיהם בכל דבר, ואפילו בקנים, אלא שדוקא בנסרים רחבים ארבעה גזרו, הואיל ואין הדרך לסכך בהם ועומדים לתקרה יותר מלסיכוך, אבל כל שהדרך לסכך בו לא גזרו עליו (ריטב"א).

■ המשך במילואים עמ' 122